

УДК339.97

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2022-1-2>**Фрунза С.А.**

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувачка кафедри фінансів та бухгалтерського обліку
Економіко-технологічного інституту імені Роберта Ельворті
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2081-7777>*

Жолонко Т.В.

*кандидат політичних наук,
завідувачка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Економіко-технологічного інституту імені Роберта Ельворті
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3541-679X>*

Гавриш Г.О.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та бухгалтерського обліку
Економіко-технологічного інституту імені Роберта Ельворті,
судовий експерт
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7093-8772>*

Frunza Svitlana

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Finance and Accounting
Economics and technology institute Robert Elworthy*

Zholonko Tetiana

*Candidate of Political Sciences,
Head of the Department of Social-Humanitarian Science
Economics and technology institute Robert Elworthy*

Havrysh Halyna

*Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Finance and Accounting, forensic expert
Economics and technology institute Robert Elworthy*

МІЖНАРОДНІ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

INTERNATIONAL STRATEGIES FOR ECONOMIC DEVELOPMENT

АНОТАЦІЯ

Забезпечення процесу економічного розвитку є надзвичайно складним та здійснюється під впливом цілої гами різних суперечливих, а іноді і взаємовиключних чинників. Досвід свідчить, що ідея історичної зумовленості розвитку, прогресу, соціальної еволюції знаходить своє практичне застосування не безпосередньо окремо взятої соціально-економічної системи, а як загальна спрямованість, вектор руху світової цивілізації. Методологічною базою дослідження послужили праці вітчизняних та закордонних науковців, які розкривають сутність стратегії економічного розвитку різних країн. У дослідженні, відповідно до поставленої мети, проаналізовано та систематизовано стратегії зростання «проривних» економік та розвинутих країн. За результатами проведеного дослідження виявлено загальні характеристики та особливості розвитку потенціалу економічного зростання на прикладі економік країн світу зі стрімким розвитком та розвинутих країн. Отримані результати мають значну практичну цінність і можуть бути використані для вдосконалення політики економічного розвитку та скорочення нерівності між країнами у світі.

Ключові слова: економічне зростання, країни, що розвиваються, стратегія, інвестиції, індустріалізація, експорт, імпортозаміщення.

ANNOTATION

Ensuring the process of economic development is extremely complex and it is carried out under the influence of a whole range of different contradictory and sometimes mutually exclusive factors. Experience shows that the idea of the historical conditionality of development, progress, social evolution finds its practical application

not directly to the individual socio-economic system, but as a general direction, the vector of movement of world civilization. The purpose of the study is to conduct a comprehensive study of growth strategies of "breakthrough" economies and developed countries to identify features of their development. The methodological basis of the study was the works of domestic and foreign scientists, which reveal the essence of the strategy of economic development of different countries. The comparative analysis, historical analysis, and statistical method were used in the study. Results of the study. In the study, growth strategies of "breakthrough" economies and developed countries were analyzed and systematized. Characteristic features of strategies for the development of "breakthrough" economies and developed countries were also highlighted. Among the common features of economic development strategies of countries with breakthrough economies are the following: withdrawal of maximum benefits from the openness of the world economy; support for macroeconomic stability; support for high growth rates of savings and investment, public investment in infrastructure; giving markets the opportunity to independently manage the allocation of resources; the presence of an ideological and qualified government. The results obtained have significant practical value and can be used to improve economic development policies and reduce inequalities between countries in the world. The authors conclude that the pace of economic growth of the country is most often determined by the pace of its technological progress. Strengthening productive capacity can help developing countries and the least developed countries to achieve sustainable economic development, reduce poverty, reduce inequality, increase exports.

Keywords: economic growth, developing countries, strategy, investments, industrialization, export, import substitution.

Постановка проблеми. Структурні зміни, що відбуваються у світовій економіці під впливом глобалізаційних процесів, призводять до розривів між фінансовим та реальним секторами економіки, виробництвом та споживанням, обробними та видобувними виробництвами, традиційною та індустріальною економікою та економікою знань, державним та приватним секторами економіки. Стратегії розвитку різних країн в умовах зазначених глобальних змін відрізняються за формою та змістом та залежать від початкового рівня розвитку, доступу до знань та технологій, стану базових інститутів, демографічних та природно-кліматичних умов. Результатом упровадження ефективної стратегії розвитку є політичне та економічне домінування одних країн над іншими, що й актуалізувало тему дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дослідження економічної історії, нерівності економічного розвитку країн у світі та чинників, які гальмують еволюційний рух держав, знайшли відображення у працях зарубіжних та вітчизняних дослідників, таких як: Дж.М. Кейнс, А. Сміт, Г. Мінські, Е.С. Райнерт, Р. Шарма, Ю.Г. Козак, В.В. Ковалевський, О.В. Пащенко, О.В. Чернова та ін.

Проте невирішеним питанням у працях науковців залишається відсутність порівняльної характеристики загальних рис стратегій країн із «проривною» економікою та розвинутих економік, що потребує подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження – проведення комплексного дослідження стратегій зростання «проривних» економік та розвинутих країн для виявлення особливостей їх розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними Світового банку, у десятку лідерів у глобальній економіці за розміром валового вну-

трішнього продукту в 2021 р. увійшли як розвинуті країни, так і країни, що розвиваються, що свідчить про успішність стратегій їх економічного розвитку (рис. 1).

Найбільш розвинутою країною світу є Сполучені Штати Америки, частка ВВП якої у глобальній економіці у 2021 р. становила 25%. На початок 2021 р. сукупний експорт зі США становив 1,43 трлн дол., а сукупний імпорт – 2,4 трлн дол. [2].

Китай, який у 2021 р. посідав друге місце після США з часткою 17,6% (або 14,7 трлн дол. США) від обсягу світової економіки, як і Японія та Північна Корея, є країнами з переліку 13 «проривних економік». Ці держави починаючи з 1950 р. демонстрували щорічне зростання ВВП близько 7% протягом 25 років, що давало їм змогу кожні десять років подвоювати обсяги своїх економік (табл. 1, 2) [3; 4]. Японія серед ТОП-10 країн за розміром ВВП займала третю позицію з часткою 6,1% (або 5 трлн дол.), а Північна Корея – 10-е місце з часткою 2% (або 1,6 млрд дол.). Аутсайдерами серед колишніх 13 країн – лідерів економічного зростання країн стали Ботсвана та Мальта, які посіли 120-е та 126-е місця відповідно у світовому рейтингу за розміром ВВП (табл. 1, 2).

Незважаючи на низку відмінностей (територіальне розташування, чисельність населення (наприклад від 500 тис на Мальті та понад 1 млрд у Китаї), наявність природних ресурсів (є в Бразилії, Ботсвані, Омані, Індонезії, Таїланді, Малайзії, Китаю), стратегії економічного розвитку «проривних» країн мають загальні ознаки (табл. 3).

Усі країни з «проривними» економіками починали свій розвиток з упровадження політики індустріалізації з поступовим переходом від політики імпортозаміщення, метою якої було

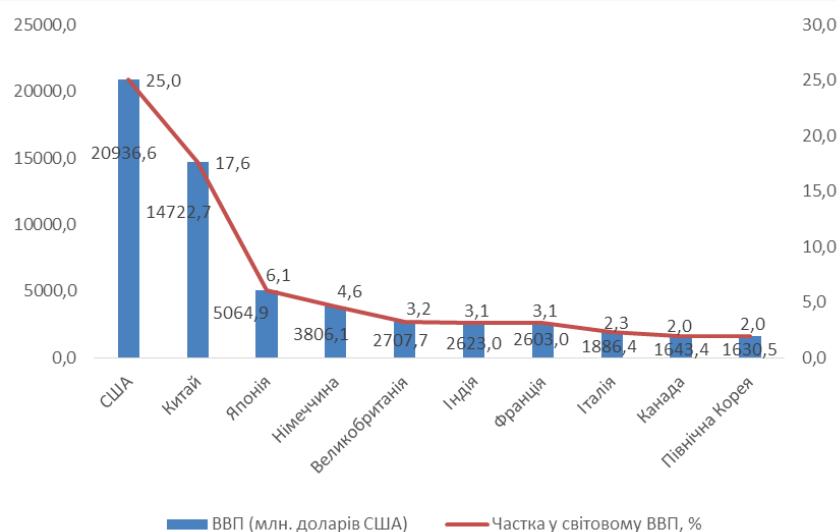

Рис. 1. Топ-10 країн у світовому рейтингу за розміром ВВП у 2021 р.

Джерело: складено авторами за даними [1]

Таблиця 1

Країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону, які досягли високих темпів зростання економіки

Країна	Період високих темпів економічного зростання (щорічне зростання ВВП $\geq 7\%$)	Рівень доходу на душу населення на початок періоду та у 2005 р. (у постійних дол. США 2000 р.)		Рівень доходу на душу населення у 2021 р. (у постійних дол. США)	ВВП за 2021 р., (млн дол. США)	Частка країни у світовій економіці, %	Місце країни у світовому рейтингу за розміром ВВП 2021 р.
Гонконг	1960–1997	3100	29900	50 800	346586	0,41	35
Індонезія	1966–1997	200	900	4 050	1058424	1,3	16
Китай	1961–2005	105	1400	10 410	14722731	17,6	2
Північна Корея	1960–2001	1100	13200	33 790	1630525	2,0	10
Малайзія	1967–1997	790	4400	11 230	336664	0,40	37
Сінгапур	1967–2002	2200	25400	59 590	339998	0,41	36
Таїланд	1960–1997	330	2400	7 260	501795	0,60	24
Тайвань	1965–2002	1500	16400	28 306*	668510*	0,05*	44*
Японія	1950–1983	3500	41 710	39600	5064873	6,1	3

*Тайвань дані за 2020 р.

Джерело: складено за [1; 3; 5]

Таблиця 2

Інші країни-лідери, що продемонстрували економічне диво у світі

Країна	Період високих темпів економічного зростання (щорічне зростання ВВП $\geq 7\%$)	Рівень доходу на душу населення на початок періоду та в 2005 р. (у постійних дол. США 2000 р.)		Рівень доходу на душу населення у 2021 р. (у постійних дол. США)	ВВП за 2021 р., млн дол.	Частка країни у світовій економіці, %	Місце країни у світовому рейтингу за розміром ВВП 2021 р.
Ботсвана	1960–2005	210	3800	7 650	15 782	0,02	120
Бразилія	1950–1980	960	4000	9 130	1 444 733	1,7	12
Мальта	1963–1994	1100	9600	28 030	14 647	0,02	126
Оман	1960–1999	950	9000	14 110	76 332	0,1	69

Джерело: складено за [1; 3; 5]

розвиток промисловості для задоволення внутрішнього попиту, до експортно-орієнтованої політики для виробництва конкурентоспроможних товарів на глобальному ринку.

Що стосується розвинутих країн, то, незважаючи на використання різних моделей розвитку в деяких із них, вони також мали схожі ознаки у своїх стратегіях (табл. 4). Серед загальних рис стратегій економічного розвитку розвинутих країн можна окреслити поєднання державного втручання, протекціонізму, стимулювання науково-технічного прогресу та стратегічних інвестицій.

Так, активний розвиток науково-дослідницьких інститутів та державні інвестиції в основні напрями науково-технічного прогресу (інформаційні технології, авіакосмічна техніка, електронно-обчислювані машини, біоінженерія, атомна технологія) дали змогу США отримати технологічне лідерство у світі. Канада і Велика Британія, ґрунтуючись на ліберальній моделі розвитку, є сьогодні найбільш екологічною державою та провідним фінансовим центром відповідно. Стратегія розвитку Німеччини базується на соціально-

ринковій моделі, ключовими завданнями якої є підтримка малозабезпечених верст населення, розвиток промисловості та наукового потенціалу країни. Формування потужного державного сектору у Франції та Італії в рамках моделі «дирижизму» дає змогу цим країнам займати лідируючі позиції за розміром ВВП у світі й сьогодні.

Висновки. Таким чином, темп економічного зростання країни частіше за все визначається темпом його технологічного прогресу. Посилення виробничого потенціалу здатне допомогти країнам, що розвиваються, і найменш розвиненим країнам досягти сталого економічного розвитку, зменшити рівень бідності, скоротити нерівність, збільшити експорт країн. Більше того, розвиток послуг, на який припадає більше економічної активності, ніж на будь-який інший сектор, також сприятиме зміцненню виробничого потенціалу, надаючи ресурси для інших секторів і створюючи виробничі зв'язки. А подальший розвиток цифровізації виробничих та логістичних технологій спричинить трансформацію сектору послуг у майбутньому. Країнам, що розвиваються та не усвідомлюють цієї ре-

Таблиця 3

Загальні риси та характерні ознаки стратегій економічного розвитку країн із «проривними економіками»

Загальні риси стратегій економічного розвитку	Характерні ознаки	Приклади
Вилучення максимальної вигоди з відкритості світової економіки	імпорт знань; залучення прямих іноземних інвестицій; експлуатація глобального попиту	Малайзія залучила іноземні багатонаціональні компанії в електронну промисловість, надав цим галузям різні пільги. Японія набула ліцензійні технології та вдосконалила їх. Корея зробила акцент на зовнішній торгівлі на початку 1960-х років, що дало їй змогу збільшити темпи зростання до 7%
Підтримка макроекономічної стабільності	керування інфляцією та державним боргом; стійка фінансова відповідальність із боку держави	Корея більшу частину 1970-х років мала двозначний показник інфляції, у Китаї її пік припав на 1994 р., коли вона досягла 24%. Проте ціни залишалися досить стабільними, щоб не спотворювати ринкові сигнали, не відштовхувати довгострокових інвесторів і не утримувати вкладників від того, щоб довіряти свої заощадження банкам
Підтримка високих темпів зростання накопичення та інвестицій, включаючи державні інвестиції в інфраструктуру	підтримка високого рівня інвестицій; підтримка високого рівня накопичень	Китай щорічно відкладав на заощадження 25% національного доходу. Сінгапур і Малайзія створили спеціальні фонди з обов'язкового накопичення, до якого вилучалися внески із заробітних плат. У Таїланді та Китаї капіталовкладення в інфраструктуру становили понад 7% ВВП. Усі країни акцентували свою увагу на покращенні якості освіти та зміцненні людського капіталу
Отримання ринками можливості самостійно керувати розміщенням ресурсів	ціни керують ресурсами; ресурси слідують за цінами мобільність ресурсів та структурна трансформація	Завдяки забезпеченню урядами зазначених країн середовища для зростання (за винятком Гонконгу, де використовувався принцип невтручання держави в економіку) шляхом запровадження податкових канікул, субсидій, цільового кредитування вони змогли виявити свої порівняльні переваги та ефективно розподілити капітал та робочу силу за різними галузями економіки. Держави не перешкоджали ринковим силам втягувати людей у міста чи ліквідувати якісь робочі місця, створюючи натомість інші. У Малайзії, наприклад, частка зайнятих у сільському господарстві скоротилася із 40% у 1975 р. до майже 15% у 2000 р. У 1957 р. у містах проживала лише чверть малайзійського населення, а в 2005 р. ця цифра становила вже 63%. У Китаї, де система реєстрації домогосподарств накладала певні обмеження на мобільність, також спостерігалася значна міграція населення
Наявність ідейного та кваліфікованого уряду	прихильність до зростання з боку уряду та довіра до них із боку населення; прихильність до інклюзивності, що викликає довіру; компетентна адміністрація	У Сінгапурі реалізація ідеї зростання протягом 40 років служила організуючим початком для місцевих політиків. У Ботсвані Серетсе Кхама передав уряду права на алмазні копальні, що належали його власному племені, що збільшило частку кожного племені Ботсвани у загальному успіху держави. Укладання іншими урядами відкритих чи неофіційних соціальних контрактів на підтримку зростання, пропонуючи (учасникам) медичне забезпечення, освіту, а деяких випадках перерозподіл доходів. У Китаї перші реформи у 1978 р. надали селянам можливість продавати на вільному ринку будь-які надлишки продукції, вироблені понад урядову квоту, що збільшило ціни та покращило життя селян

Джерело: складено за [3; 4; 6; 7]

Таблиця 4

Порівняльна характеристика особливостей стратегій економічного розвитку розвинутих країн

Країна	Модель	Національні особливості
США	<i>Ліберальна модель</i> розвитку – характеризується мінімальним втручанням урядових структур у механізм взаємодії підприємців і робітників, слабкою роллю профспілок порівняно з іншими країнами та невисоким рівнем захищеності робітників	- регулювання урядом соціально-економічних процесів переважно на макrorівні, законодавчий вплив на рівень цін в країні, банківську облікову ставку, зайнятість; - розвиток науково-дослідницьких інститутів й значні капіталовкладення в НДДКР; - стимулювання державного інвестування в економіку; - підтримка малого і середнього підприємництва; - проведення активної зовнішньоекономічної політики (надання позик іноземним державам та інвестування в зарубіжні країни)
Канада		- забезпечення стабільності макроекономічних індикаторів і скорочення впливу кризових явищ в інших державах на економіку країни; - ліквідація дефіциту державного бюджету; - використання екологічно-, енерго- і ресурсозберігаючих технологій у виробництві (створення екологічно прийнятної продукції, мінімізація та переробка відходів); - підтримка та відновлення екосистем країни; - розвиток творчого потенціалу людини; - підвищення основних стандартів життя
Велика Британія		- проведення активної зовнішньоекономічної політики; - боротьба з інфляцією; - стимулювання розвитку приватного бізнесу; - проведення деприватизації; - боротьба з дефіцитом державного бюджету
Німеччина	<i>Соціально-ринкова модель</i> – ключовою ознакою є високий рівень підтримки малозабезпечених верст населення та ін. (дрібні фермери, фірми, молодь, люди похилого віку, безробітні, іммігранти)	- регулювання державою економіки тільки на макrorівні, не втручання в поточну діяльність суб'єктів народного господарства; - регулювання державою соціальних відносин, забезпечення гідного рівня життя всіх верств населення; - забезпечення урядом умов для вільної конкуренції; - стимулювання науково-технічного прогресу; - індустріалізація країни; - підтримка малого і середнього підприємництва; - значна роль банків в економіці країни; - активна участь у європейських інтеграційних процесах
Франція	<i>Модель «дирижизму»</i> полягає в активному втручанні держави в економічні процеси та формуванні потужного державного сектору в національній економіці (націоналізації)	- індустріалізація країни; - активна участь у європейських інтеграційних процесах; - націоналізація (у державній власності знаходяться значна частина промислової інфраструктури, енергетика, авіаційна й автомобільна промисловість, великі банки й промислові групи); - регулювання державного бюджету; - створення сприятливого інвестиційного клімату
Італія		- індустріалізація країни; - підтримка малого і середнього підприємництва; - звільнення промисловості від непродуктивних затрат завдяки ліквідації корпоративної системи та автаркії; - розвиток прогресивних галузей: електротехніки, нафтохімії, автомобільної промисловості; - раціональне використання патентів та ліцензій; - вступ до «Спільного ринку», що сприяло створенню кон'юнктури для низки галузей промисловості та сільського господарства; - упровадження системи державно-монополістичного капіталізму (створення великих державних об'єднань, (наприклад, Інститут реконструкції індустрії (IPI), Національне нафтогазове об'єднання (ЕНІ))

Джерело: складено за [7–11]

альності, загрожує відставання на глобальному ринку. Подальші дослідження доцільно спрямувати на пошук помилок у стратегіях розвитку країн, які розвиваються, та їх оптимізацію для скорочення економічного розриву.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Рейтинг стран мира по уровню валового внутреннего продукта. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/gross-domestic-product-ranking> (дата звернення: 21.01.2021).
2. Годовая статистика международной торговли товарами (HS02). США. URL: <https://trendeconomy.ru/data/h2/UnitedStatesOfAmerica/TOTAL> (дата звернення: 24.01.2021).
3. Доклад о росте. Стратегии устойчивого роста и инклюзивного развития. Комиссия по росту и развитию. URL: http://siteresources.worldbank.org/EXTPREMNET/Resources/489960-1338997241035/Growth_Commission_Final_Report_Russian.pdf (дата обращения: 22.01.2022).
4. Шарма Р. Прорывные экономики. В поисках следующего экономического чуда / пер. с англ. О. Медведь. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2013. 352 с.

5. Рейтинг стран мира по уровню валового национального дохода на душу населения. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/gross-national-income-ranking> (дата звернення: 21.01.2021).
6. Acemoglu D., Robinson J. The Role of Institutions in Growth and Development. Background Paper, Commission on Growth and Development, 2007.
7. Райнерт Э.С. Как богатые страны стали богатыми и почему бедные страны остаются бедными / пер. с англ. Н. Автономовой. Москва : Высшая школа экономики, 2015. 382 с.
8. Козак Ю.Г., Ковалевський В.В., Захарченко О.В. Міжнародні стратегії економічного розвитку : навчальний посібник. Київ : Авріо, 2011. 262 с.
9. Пащенко О.В., Карташова В.В. Особливості моделі сталого розвитку Канади. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 6(23). С. 64–70.
10. Нікішина Ю.І. Ключові положення стратегії сталого розвитку Республіки Італія. *Економічні інновації*. 2013. № 53. С. 171–176.
11. Чернова О.В., Когун Н.А., Фісюк Е.В. Пріоритетні напрями розвитку економіки Франції. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 37. С. 117–125.

REFERENCES:

1. Rejting stran mira po urovnyu valovogo vnutrennego produkta [Rating of the countries of the world in terms of gross domestic product]. Available at: <https://gtmarket.ru/ratings/gross-domestic-product-ranking> (accessed: 21.01.2021).
2. Godovaya statistika mezhdunarodnoy torgovli tovarami (HS02). SSHA. [Annual statistics of international merchandise trade (HS02). USA] Available at: <https://trendeconomy.ru/data/h2/UnitedStatesOfAmerica/TOTAL> (accessed: 24.01.2021).
3. Doklad o roste. Strategii ustoychivogo rosta i inkluzivnogo razvitiya [Growth report. Strategies for sustainable growth and inclusive development]. Komissiya po rostu i razvitiyu. Available at: http://siteresources.worldbank.org/EXTPREMNET/Resources/489960-1338997241035/Growth_Commission_Final_Report_Russian.pdf (accessed: 22.01.2021).
4. Sharma R. (2013). Proryvnye ekonomiki. V poiskakh sleduyushchego ekonomicheskogo chuda [Breakthrough economies. In search of the next economic miracle] // per. s angl. O. Medved'. Moskva: Mann, Ivanov i Ferber. 352 p.
5. Rejting stran mira po urovnyu valovogo natsional'nogo dokhoda na dushu naseleniya [Rating of the countries of the world in terms of gross national income per capita]. Available at: <https://gtmarket.ru/ratings/gross-national-income-ranking> (accessed: 21.01.2021).
6. Acemoglu D., Robinson J. (2007). The Role of Institutions in Growth and Development. Background Paper, Commission on Growth and Development.
7. Raynert E. S. (2015). Kak bogatye strany stali bogatymi, i pochemu bednye strany ostayutsya bednymi [How rich countries became rich, and why poor countries remain poor]// per. s angl. H. Avtonomovoy. Moskva: Vysshaya Shkola Ekonomiki. 382 p.
8. Kozak Ju.Gh., Kovalevs'kij V.V., Zakharchenko O.V. (2011). Mizhnarodni strateghiji ekonomichnogho rozvytku [International Strategies for Economic Development]: Navchalnyj posibnyk. Kyjiv, Avryo, 2011. 262 p.
9. Pashhenko O.V., Kartashova V.V. (2019). Osoblyvosti modeli stalogho rozvytku Kanady [Features of Canada's sustainable development model]. *Skhidna Jevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnja*. 2019. no 6 (23). pp. 64-70.
10. Nikishyna Ju.I. (2013). Ključovi položennja strateghiji stalogho rozvytku Respubliki Italija [Key provisions of the sustainable development strategy of the Republic of Italy]. *Ekonomichni innovaciji*: Zb. nauk. pr. Odesa: IPREED NAN Ukrajinjy, 2013. no. 53. pp. 171-176.
11. Chernova O. V., Koghun N. A., Fisjuk E. V. (2019). Priorytetni naprjamy rozvytku ekonomiky Franciji [Priority areas of French economy]. *Infrastruktura rynku*. 2019. no. 37. pp. 117–125.